

Naisterroristit Venäjän tiedotusvälineissä

Pavel Romanov, Veronika Štšebļanova & Jelena Jarskaja - Smirnova

Nykyterrorismi on kiinteässä yhteydessä tiedotusvälineiden toimintaan.¹ Juuri median välityksellä terrorin subjekti ilmaisee ”epistolansa” yleisölle ja yleisö tulee tietoiseksi väkivaltaisista tapahtumista. Tiedotusvälineet eivät ainoastaan informoi ja selosta tapahtumia vaan myös muodostavat määritelmiä ja vihjailevat johtopäätöksistä ohjailten tapahtumien tulkintoja. Terroritekojen käsittely yleisön keskuudessa riippuukin suuresti siitä, millä tavoin tiedotusvälineet kykenevät välittämään sanomaansa eri tapahtumista. Tiedotusvälineiden diskursiivisten käytäntöjen analyysi on tärkein ehto ymmärtää terrorin käsite.

Artikkelissa tulkitaan kuvaa, jota venäläiset sanomalehdet välittävät terrori-iskuja toteuttaneista naisista. Laadullis-tulkinnallisen sisällyttöanalyysin avulla eritellään kyseisen teeman ominaisuuksia niin symbolisen kontekstuaalisoinnin kuin myös diskursiivisten strategioiden etnisen värityneisyyden kannalta. Analyysin kohteena on 19 artikkelia muutamista Venäjän keskeisistä sanomalehdistä – *Komsomolskaja pravda*, *Rossijskaja gazeta*, *Argumenty i fakty* ja *Nezavisimaja gazeta* – ajalla 25.10.-3.11.2002 sekä 6.-17.7.2003. Kymmenen artikkelia käsitteli naisia, jotka osallistuiivat Moskovassa *Nord-Ost*-musikaalin yhteydessä tapahtuneeseen panttivankikaappaukseen, ja yhdeksän kesällä 2003 Moskovassa tapahtuneita terrori-iskuja.

Diskurssianalyysin avainkäsitteet ja metodit

Jokaisessa tieteellisessä, ammatillisessa ja kulttuurisessa yhteisössä ilmenee tietynlaisia kielellisiä käytänteitä, jotka liittyvät tiettyyn tapaan tuottaa tekstejä sisällöllisesti ja temaattisesti. Nykytiede kutsuu näitä institutionalisoituneita kommunikatiivisia muotoja ja käytänteitä diskursseiksi. Diskurssien tutkimuksessa tutkimuskohde ei ole ainoastaan tutkittava teksti sellaisenaan vaan myös tekstin sosiaalinen konteksti.² Teksti ei niin ollen edusta itseään sellaisenaan, vaan se tulee nähdä sosiaalisena representaationa.

Stuart Hallin mukaan representaatio on käytäntö, jonka avulla yleisesti hyväksytty tieto muodostuu, ja tämä tieto puolestaan muodostaa kulttuurin ytimen. Kulttuurin ydin on siten ajatuksen tuottamista kielen keinoin (Hall 1997, 13). Kieli representoinnin systeeminä rakentaa mentaalisen-konseptuaalista karttaa, joka generoi mentaalisia suhteita konkreettisten, abstraktien ja fiktiivisten rakenteiden välillä. Nämä suhteet voidaan omaksua ainoastaan silloin, kun tekijöiden ja lukijoiden, lähettäjien ja vastaanottajien kulttuurit ovat keskenään yhteneväiset. Diskurssit siis luovat hyväksytyjä selityksiä eri asioista eri kulttuurien edustajille.

Diskurssianalyysi edellyttää kielen muotojen, funktioiden sekä niiden lingvististen erityisyyksien tunnistamista, jotka edesauttavat erilaisten tekstien ja kielellisen kommunikaation tyyppien ymmärtämistä ja tulkintaa. Jotta tekstin vaikutus laajempaan diskursiiviseen kontekstiin voitaisiin

kartoittaa, on välttämätöntä jäljittää, kuinka kyseinen diskurssi on syntynyt ja kehittynyt, minkälaisia eksplisiittisiä ja implisiittisiä ajatuksia se sisältää ja millaisiin johtopäätöksiin diskurssi ohjaa lukijoitaan (Meštšerkina 2001, 219-220). Tärkeää on myös selvittää, kuka on tekstin laatija, millaiseen toimintaan teksti viittaa, minkälainen on tekstin ideaaliyleisö ja mitkä ovat tekstin ensisijaiset välityskanavat. Diskurssianalyysin osalta merkityksettömänä ei voida pitää argumentaation retoriikan tutkimusta. Hyvin merkittäviä tässä suhteessa ovat Toulminin ja Scrivenin analyysit argumentaation rakenteista.

Stephen Toulmin (1958) jakaa argumentaation rakenteen kuuteen osatekijään, jotka ovat väittämä, väittämää koskeva tieto, vakuuttaminen, tiedon tukeminen, modaalinen määrittäjä ja kumoaminen. Tiedotusvälineiden kannalta väittämä kertoo siitä, minkälaiseen ajatukseen esimerkiksi sanomalehtiartikkelin otsikko johdattelee ja minkälaista mielipidettä väittämän laatija edustaa. Jotta väittämä omaksuttaisiin yleisön keskuudessa, on väittämää pohjustettava sitä koskevalla tiedolla. Vakuuttaminen pyrkii legitimaatioon väittämän ja tiedon välillä, ja tätä toteutetaan erilaisin konjunktioin tai leksikaalisin ilmauksin, esimerkiksi ”sikäli kuin”, ”siksi” ja -han/hän -liitepartikkelein. Juuri väittämä, tieto ja vakuuttaminen ovat Toulminin mukaan argumentaation kolme keskeisintä komponenttia.

Loput kolme komponenttia eivät aina ole argumentaatioissa läsnä. Omien ajatustensa selkeyttämiseksi ja lukijoiden mahdollisten epäilyjen hälventämiseksi tekstin laatija turvautuu modaalisiin määrittäjiin, joilla tässä yhteydessä tarkoitetaan adjektiiveja ja adverbeja, esimerkiksi ”mahdollista”, ”ilmiselvää”, ”tavallisesti”, ”tyypillinen”, ”ylipäänsä”, ”monet”, ”jotkut”, ”joskus”. Modaaliset määrittäjät muuntavat keskeisten verbien tai substantiivien merkitystä lauseissa kohottaen tällä tavoin väittämän validiteettia. Väittämän tukemiseksi ja perille menon vahvistamiseksi voidaan puolestaan käyttää täydentäviä, konkreettiselle yleisölle suunnattuja elementtejä: emotionaalisia kehotuksia, sitaatteja

tunnetuilta henkilöiltä, lainauksia ja viittauksia asiantuntijoihin sekä viittauksia omakohtaisiin kokemuksiin. Kumoamisen aspektin esiintyminen tekstissä puolestaan tarkoittaa sitä, että tekstin laatija/puhuja perustelee oman väitteensä todenperäisyyttä pyrkimällä osoittamaan toisten näkökulmien erheellisyyden.

Hieman toisenlaisen näkemyksen argumentaation rakenteeseen tarjoaa Scriven (1976). Hänen mielestään tekstin tutkimuksen tulee sisältää seuraavat vaiheet: analyysin jakaminen yksiköihin (sanat ja sanayhdistelmät), tekstin ajatuksen tulkinta (miksi tekijä valitsi juuri tämän sanan, mitä muita mahdollisia sanoja voisi käyttää) ja tekstin johtopäätösten tunnistaminen (eksplisiittiset ja implisiittiset käsitykset). Johtopäätösten identifiointiin tulee myös liittää niitä koskevat jäsentelyt ja mahdollisten muiden relevanttien aiheeseen liittyvien argumenttien arviointi (ks. taulukko 1).

Tiedotusvälineet osallistuvat tyytetyjen merkitysten tuottamiseen ja uudelleentuottamiseen muiden diskurssisysteemien ohella (Meštšerkina 2001, 18). Se, tuleeko jokin yhteiskunnallinen ongelma keskiöön vai jääkö se huomaamatta, riippuu suuressa määrin tiedotusvälineisiin kohdistuvien tulkintojen raameista ja tulkintojen repertuaarista. Tiedotusvälineiden sanomien valikoima ja niiden syöttö ovat tässä ensiarvoisen tärkeitä (Zvereva 2003, 344). Informaation valikoimaa ja syöttöä eivät määritä ainoastaan yksittäisten lehtien, toimittajien tai omistajien taustat vaan myös vastaanottava yleisö. Suurelle yleisölle suunnatuissa sanomalehtiartikkeleissa käytetään täysin toisenlaisia argumentaation keinoja kuin esimerkiksi tiedejulkaisuissa. Hyvin usein sanomalehtien retoriikka lähentelee poliittista retoriikkaa: niiden laatijat/tuottajat ilmaisevat huomaamatta mielipiteitään ”tietoon” perustuen, objektivisoiden omia näkemyksiään käyttämällä esimerkiksi pronominia ”me” (*Metodologija...*, 150). Tukeutumalla tällä tavoin yksittäisen yleistämiseen, jonka perusta on erilaisissa yhteiskunnan sosiaalisissa hierarkioissa, tiedotusvälineet luovat luottamusta lukijoihinsa kommunikaatioprosessissa.

Yksi keskeisimmistä sosiaalisista hierarkioista perustuu miehen ja naisen väliseen vastakkainasetteluun. Pyrkinessään kuvaamaan ja käsittelemään arjen yleisesti hyväksytyjä normeja mediatekstien laatijat tuottavat symbolisella tasolla tiedostetusti tai tiedostamattaan sukupuolista dikotomiaa. Tarjotessaan yksiselitteistä suhdetta joihinkin sukupuolisiin symboleihin, esimerkiksi mies- ja naissankareihin (esimerkiksi barbit ja schwartzeneggerit), media määrittelee itse itselleen mahdollisten valintojen kentän ja näyttää tällä tavoin miesten ja naisten toiminnan luonteen (Zdravomyslova & Temkina 2001, 169). Amerikkalaisten tutkijoiden mukaan rikollisuutta käsittelevät televisio-ohjelmat tähtäävät melko konservatiivisten arvojen viljelyyn ja vallitsevan oikeusjärjestelmän tukemiseen sellaisenaan (Karlson 1999, 232-233). Vastaava ilmiö toteutuu sanomalehtien tiedotuksessa niiden käsitellessä terrorismin ongelmia. Karlsonin mukaan rikollisuutta käsittelevässä joukkotiedotuksessa voidaan havainnollisesti osoittaa, kuka on terrorin tekijä ja kuka uhri, kenellä on valta ja kenen puolestaan täytyy alistua tuolle vallalle (Karlson 1999, 230). Tarkastelemme nyt millä tavoin edellä esitetyt ilmiöt ilmenevät sanomalehtiartikkeleissa, jotka käsittelevät terrori-iskuja toteuttaneita naisia.

Naisterrorismi tiedotusvälineiden silmin

Tukeudumme aluksi edellä mainittuihin Toulminin ja Scrivenin argumentaatioanalyysiin ja tarkastelemme 25.10. 2002 *Komsomolskaja Pravdassa* julkaistun R. Jamadajevin artikkelin aloitusfraaseja:

Naisen käyttäminen sodassa on tšetšeenille suuri häpeä. Jos mies sallii naisen sekaantua tavalliseen arkiseen tappeluun, meillä päin sanotaan ”hän ei ole mies vaan ämmä huonompi.” (Jamadajev 2002; ks. taulukko 1.)

Tekstin laatija käyttää ylimalkaisesti ilmausta ”tšetšeenille”, jolla hän informoi kuulumisestaan kyseiseen etniseen ryhmään. Käyttämällä

maskuliinista yksikkömuotoa (*tšetšenets*) hän pystyy yhtäaikaisesti vetoamaan kahteen mytologisoituneeseen käsitteeseen – todelliseen mieheen ja tšetšenalaiseen kansaan. Tekstissä on läsnä kaksi oppositioparia – tšetšeeni/toinen ja mies/ei-mies. Mies-tšetšeeni muotoutuu tekstin diskursiiviseksi avainkoodiksi, jolloin tekstin laatija implisiittisesti ilmaisee asiansa koko Tšetšenian kansan näkökulmasta riippumatta tšetšeenien subjektiivisista käsityksistä Venäjän ja tšetšeenien välisestä vastakkainasettelusta. Tekstin laatija ei myöskään erottele mitenkään konkreettisten tšetšeenien sosiaalis-demografisia piirteitä, kuten sukupuolta, asuinpaikkaa tai kansalaisuutta.

Tekstissä oleva kiinnostava piirre on käyttää/hyödyntää-verbi (*ispolzovat*). Venäjän kielessä sitä käytetään yleisesti teknisistä ja elottomista asioista, mutta tässä sitä käytetään ihmisestä. Tässä tapauksessa kyseisen verbin käyttö korostaa käyttävän/hyödyntävän subjektin aktiivisuutta ja vastaavasti käytetyn/hyödynnetyn objektin passiivisuutta: objektilta puuttuu oma tahto, toiveet ja valinnan mahdollisuus. Tekstin yleisen sosiaalisen kontekstin avulla voidaan tehdä tarkentavia analyttisiä kysymyksiä käyttää/hyödyntää-verbin roolista – käyttää/hyödyntää esimerkiksi ammuksena vai suojana? Osoittautuu, että tšetšeeninaiset ovat mukana sodassa siinä missä miehetkin, mutta tekstin laatija osoittaa naisille tietynlaisen roolin.

Vielä eräs tekstin avainkoodi on yleismääritelmä ”nainen”, joka tässä tapauksessa korostaa naisen roolin yleismaailmallisuutta. Tekstin laatija rakentaa argumentaatiotaan miehen ja naisen suhteen ja vastuualueiden vastakohtais-tamiselle.

Substantiivin ”sota” käyttö kyseisessä tekstissä osoittaa, että tekstin kirjoittaja näkee sodan ja terroriteon yhtäläisinä käsitteinä. Tekstin laatija puhuu sodasta laajassa mielessä, käsittäen sen miesten asiana. Tähän liittyen hän puhuu naisten osallistumisesta sotiin ja taistelutoimiin, mukaan lukien terroriteot. Tällöin tekstin laatijan paheksunta ei heijasta itse terrorismia vaan naisten suhtautumista siihen, mikä on ”suuri häpeä” ja

mikä merkitsee tappiota perinteiselle miehisyydelle. Mikäli käytämme Toulminin termejä, adjektiivi ”suuri” toimii modaalisenä määrittäjänä vahvistaen väittämän legitimiyyttä.

Muotoilu ”jos mies sallii naisen” toteuttaa tekstissä vakuuttamisen funktiota ja ilmaisee piilotekstin ”jos tällä tavoin toimii, ei ole mies”. Kyseiseen piilotekstiin liittyy myös ajatus siitä, että mies päättää mikä on naiselle sallittua ja mikä ei. Tämä fraasi tukee osaltaan ensimmäisen lauseen argumentaatiota, ts. todellisten miesten vastakkainasettelua niihin miehiin, joita ei tekijän mielestä voi kutsua todellisiksi miehiksi. Kriteeri tälle erotelulle on se askel, jonka ottaessaan nainen tunkeutuu miehen vastuualueelle. Verbi ”sekaantua” (*vmešivatsja*) tarkoittaa aktiivista toimintaa, jolla uhmataan yleistä järjestystä ja joka lähenee ilmaisua ”keskity omiin asioihisi”. Tekstin laatija jakaa tekstin patriarkaaliset rakenteet sellaiseksi sukupuoliroolien väliseksi suhteeksi, jossa nainen on olemukseltaan epäitsenäinen, ja mies voi, toki tällöin tapoja rikkoen, sallia naisen sotkeutumisen miesten asioihin.

Ilmaus ”tavallinen arkinen tappelu” on tekstissä perinteisen miehen asian asemassa. Kyseisessä ilmauksessa korostuu kahdesti fyysisen väkivallan rahvaanomaisuus, joka jakaa yhteiskunnan miehiseen ja naiselliseen. Näiden modaalisten määrittäjien avulla fyysinen väkivalta esitetään tšetšeenien yhteiskunnan arkiseksi elementiksi. Lisäksi sanoman piiloteksti antaa meidän ymmärtää, että arkiset konfliktit, jotka ovat miesten kontrolloimia, selvitetään väkivallan avulla. Tällaisen ajatuksen taustalla on oletamus siitä, että fyysinen väkivalta kuuluu kiinteästi tšetšeenien kulttuuriin. Tekstin laatija johdattelee peitetysti ajatukseen tämän kulttuurin vaarallisuudesta ja päätelmään siitä, että fyysinen väkivalta on tavallista kaikille yhteisöille ja kulttuureille.

Ilmaus ”meillä päin puhutaan” vahvistaa väittämän validiteettia. Suurelle joukolla suunnattu me-pronominin käyttö on analoginen sellaiselle vetoomukselle, jossa viitataan eri asiantuntijoihin, esimerkiksi psykologeihin, ekonomisteihin tai sosiologeihin. Diskurssin

subjekti, joka liitetään ”omaan” (me) ja jota välitetään enemmistön positiosta (tässä tapauksessa myös ”me”), selvittää asian lukijoille vetoamalla kansan viisauteen. Tähän samaan viisauteen perustuu myös tšetšeenien traditio, joka ei suvaitse sitä, että naiset sotkeutuvat sotaan. Samalla tšetšeenien oma näkemys itse terrori-iskuista painetaan taka-alalle.

Ilmaus ”hän ei ole mies vaan ämmää huonompi” sisältää epäilyksen miehen arvokkuudesta ja johdattaa lukijan johtopäätökseen naisten sopimattomuudesta taistelutoimintaan, mukaan lukien terroriteot. Tämä myös implikoi sen, että nainen ei ole sovelias terroritekoihin. Nainen on tässä ämmä, joka ”väärään mieheen” rinnasteisena asettuu ajatukselliseen jatkumoon huono – huonompi.³

Stereotyyppisiä malleja, jotka määrittelevät naiset miesten valintojen ja terroritekoihin houkuttelemisen uhreiksi, ilmenee myös muissa kohdin kyseistä artikkelia:

Barajev haali oman akkapataljoonansa naapurustostaan. Pääsääntöisesti se koostuu naisista, jotka ovat suistuneet tasapainosta menetettyään jonkun läheisen ja joilla ei ole omaa elämää. On myös avoimen toiminnan neitoja, jotka pyöriivät Tšetšeniassa kodittomien koirien lailla. Ensinnäkin heidän päänsä käännetään helposti koston ja jihadin, pyhän sodan, ajatuksille. Sen lisäksi maine ei salli heille paluuta normaaliin elämään. (Jamadajev 2002.)

Korottaessaan mielipiteensä edustamaan universaaleja totuuksia tekstin laatija kuvaa naisterroristit alamaisina, jotka nöyryvät toiminnan passiivisiksi toteuttajiksi. Barajevin hän sen sijaan määrittelee valtaapitäväksi, aktiiviseksi terrorismin ”alaoaston” hallitsijaksi, jossa ”(n)aiset eivät päästä mistään! He ovat vain lihaa, joka on tarkoitettu räjäytettäväksi” (Jamadajev 2002).

Vastaavanlaista argumentaatiota on löydetävissä aineistosta, joka on nimetty ”Barajevin liikemerkiksi”:

Barajev on käyttänyt kahdessa viime tapauksessa naiskamikazeja, jotka ovat murtautuneet miinoitetun Uralin läpi kohteisiinsa. Molemmissa tapauksissa oli

”krovnitseja”, verisen koston ohjaamia naisia. (Firmennyyi znak Barajeva..., 2002.)

Naisterroristit muotoutuvat tekstissä sekundaarisiksi henkilöiksi, jotka varjostavat tekstin ”sankaria”, miestä. Jo otsikkoa hallitsee Barajevin miehinen hahmo patriarkaalisessa ”liikemerikissä” ja otsikkoa seuraavassa tekstissä ilmenee hänen oikeutensa käyttää kostavia naisia, joiden halveksittava asema korostuu käyttäen/hyödyntäen verbin myötä (*ispolzovat*).

Venäjän Federaation Tšetšenian tasavallan edustajan A. Zavgajevan julistus *Argumenty i Fakti* -lehdessä ilmentää samanlaista sukupuolista suhtautumista: ”Naisemme eivät koskaan osallistu taisteluihin miesten rinnalla” (Jeltsov 2002). Tässä lukijoille tarjotaan normittavaa maskuliinista argumentaatiota, joka määrittää naisidentiteettiä tšetšeenien kulttuurissa. Diskurssin subjekti pyrkii absoluuttiseen perinteiden tuntemukseen sulkien silmänsä siltä, että sukupuoli-identiteetin rekrytoinnilla on oma erityinen funktionsa terroristisodassa. Naisilta ei odoteta miehisten tehtävien suorittamista ja täten he onnistuvat petkuttamaan eri turvallisuusviranomaisia. Tätä on hyödynnetty aiemminkin eri terroristiryhmien toiminnassa. Lisäksi eräissä arabimaissa naiset ja lapset osallistuvat sotavalmisteluihin miesten rinnalla.

Mielenkiintoista on se, että kyseisessä Jeltsovin artikkelissa tuodaan esille naisten osallisuus valloituksiin, jotka johtivat arabialaisen kalifikunnan muotoutumiseen. Positiivinen asenne ei kuitenkaan jatku:

Tšetšeenien kansalliset traditiot eivät ole suuremmin sukua islamilaisille... Tšetšeenin naiselle on aina ollut hirvittävä häpeä joutua vieraiden miesten joukkoon. Tšetšeeni-itsemurhaiskijöillä ei ole koskaan ollut sen paremmin mies- kuin naissukupuoltakaan. Vuosisatojen ajan naiset ovat toimineet kodin parissa ja jättäneet sotimisen miehille.⁴ Naisemme ei milloinkaan likaa kasvojaan ja verhoudu vaatteisiin, joita terroristit käyttävät. He kätkevät kasvonsa siksi, että tulivat rikollisten perheistä, joissa on sotkettu venäläisten ja tšetšeenien veri. (Jeltsov 2002.)

Perinteisiin viittaamalla ja modaalisten ilmaistujen ”aina”, ”ei milloinkaan”, ”vuosisatojen ajan” avulla yritetään kohottaa sanoman vakuuttavuutta ja lisätä vastaanottajien luottamusta.

Kahtiajaolla sotaan ja kotiin (miehiseen ja naiselliseen, julkiseen ja yksityiseen alueeseen) toistetaan vastuunjakoa sukupuolen mukaan ja rakennetaan sukupuolten välistä eroa. Vaikka teksti ei väitä, että terroristien käyttäytyminen perustuisi yhteiskunnassa ilmeneviin sukupuolisidonnaisiin normeihin, kuultaa niiden toiminnassa syyte naisten mitättömyydestä. Pohjasakkaa määrittävän epämiellyttävän kuvan kanssa asetetaan vastakkain todellinen tšetšeeninainen, jonka toiminta perustuu kulttuurissa omaksutuille miesten ja naisten perinteille. Kahden keskeisen kategorian, sukupuolen ja etnisyyden, pohdinta vahvistaa toinen toistaan. Sovittamattomuus terroristin ideaaliin tuo viestin esille sukupuolitettuna ja etnistettynä (Zdravomyslova & Temkina 2001, 172).

Samankaltainen asetelma toistuu myös artikkelissa ”Heidän joukossaan ei ole ainoastaan leskiä” (*Sredi nih ne tolko vdovy*). Tosin tässä ei korosteta etnisyyttä vaan uskonnollista identiteettiä. Naistaistelijat eivät ole Tšetšeniassa laajalle levinnyt ilmiö. Heidät voidaan jakaa kahteen ryhmään: *Krovnikit* (verikostajat) ja ne, jotka toimivat rahasta. *Krovnikeille* on ominaista fanaattisuus, kuolema kuolemasta -periaate, tyypillistä tapettujen leskille. Naistaistelijoille, jotka toimivat rahasta, on verikoston ajatus puolestaan vieras, ja he ovat luonteeltaan kaikkea muuta kuin millaisiksi TV heitä romantisoidusti kuvaa. Usein nämä taistelijat eivät ole edes muslimeja. (*Sredi nih ne tolko vdovy*, 2002.) Artikkelin on liitetty kuva hunnutetuista naisista käsissään kranaatinheitin ja kuvateksti: ”Naiskamikazet – muslimifanaatikkojen viimeinen argumentti”.

Artikkeli toistaa tiedotusvälineille sangen tyypillistä yleistysperiaatetta: kaikki muslimit ovat terroristeja. Samalla se luo kuvan laskelmoivista naistaistelijoista, jotka eivät toimikaan islamilaisen tunnustuksellisuuden voimasta vaan rahasta. Naisterroristit jaetaan kahteen ryhmään, *krovnikeihin*, jotka kostavat tapetun ”perheen

ruokkijan” puolesta, ja eräänlaisiin *homo economicuksiin*, jotka eivät kuulu *krovnikkien* klaaniin. Vaikka tämä artikkeli tarjoaa monimuotoisempaa argumentaatiota kuin edellä käsitellyt artikkelit, tämäkin teksti rakentuu totutulle sukupuolille mallille, jossa naisterroristi on miehen maailmaan astunut nainen, joka häiritsee häntä ympäröivää sosiaalista normistoa ja poikkeaa siitä. Sen vuoksi tällaiselle taistelijalle kirjoitetaan piirteitä, jotka eivät sovi ”normaaleille” terroristeille, esimerkiksi emotionaalisuus. Siksi naisterroristi myös esitetään joko psyykkisesti häiriintyneenä henkilönä tai itsekkäänä palkkarenkinä, ei esimerkiksi terroristien uutena teknologisenä elementtinä vaan ”islamilaiden fundamentalistien viimeisenä argumenttina”.

Anteliaat miehet ja aggressiiviset naiset

Tarkastelemme nyt keskeisimpiä päätelmiä eräiden toisten naisterroristeja käsitellessä tekstien diskurssianalyysistä. *Komsomolskaja pravdan Doslovno* -palstalla julkaistiin kirjoitus, jossa siteerattiin Venäjän turvallisuuspalvelun psykologin mielipidettä:

Naisterroristit eivät kontrolloi itseään. He ovat kaikki *krovnitseja* (verikostajia). Miesten kanssa voi sopia asioista, mutta näiden kanssa se on käytännössä mahdotonta. (Doslovno 2002.)

Sitaatissa oleva argumentaatio määrää terroristien osallistuneiden naisten kontekstin; yhteisen kielen löytäminen on mahdotonta juuri vakaumuksen puuttumisen, ei sen ehdottomuuden vuoksi. He ovat tilassa, jossa he eivät vastaa teoistaan. He ovat ikään kuin sokaistuneita järkensä menettämistä. Jälleen muodostuu poikkeava kuva terroristeista suhteessa normiin eli miehiin, joita hallitsevat rationaaliset motiivit ja taipumus yhteisymmärrykseen.

Ajatus naisterroristien irrationaalisuudesta ilmenee myös *Rossijskaja gazetassa*:

Terroristien joukossa on noin kymmenkunta naista. Terrorismin vastaiseen taisteluun perehtyneiden asian-

tuntijoiden mielestä tämä seikka vaikeuttaa tilannetta huomattavasti. Globaali käytäntö on jo pitkän aikaa osoittanut, että naisterroristit ovat huomattavasti fanaattisempia kuin miehet: heidän kanssaan on erittäin vaikea keskustella, ja useasti on niin, että heitä on yksinkertaisesti mahdotonta suostutella minkäänlaiseen sovintoon.

Nostaakseen väittämiensä validiteettia tekstin laatijat turvautuvat modaaliin määrittäjiin, kuten ”globaali käytäntö”, ”jo pitkän aikaa”, ”huomattavasti”, ”useasti”, ”yksinkertaisesti mahdotonta”.

Kyseinen teksti johdattelee lukijaa johtopäätökseen miesten ja naisten piirteiden eriarvoisuudesta sekä psykologisten ominaispiirteiden ja sukupuolen välisestä erottamattomasta yhteydestä yksilön käyttäytymisessä. Tässä tapauksessa diskurssin subjekti ei viittaa etniseen tai uskonnolliseen perinteeseen vaan korostaa sukupuolten välisten suhteiden valta-olottuvuutta. Nainen, joka ottaa itselleen terroristin ”miehisen” roolin, ei enää kohdistaa ympäristöönsä yleisesti hyväksytyjä normeja, jolloin samassa ympäristössä muodostuu epäily hänen sukupuolisesta uskottavuudestaan. Nainen ei enää sovi perinteisen sukupuolisen edustavuutensa raameihin (Zdravomyslova & Temkina 2001, 165).

Artikkelissa, joka on otsikoitu ”Olen FSB:n upseeri. Musikaaliin päädyin sattumalta”, korostuu naisterroristien voimakas aggressiivisuus verrattuna miehiin:

Naiskamikazet ovat aggressiivisimpia kaikista. Heitä on noin kymmenkunta. Jokainen heistä on kiedottu räjähteisiin ja mukilo panttivankeja. Miehet ovat rauhallisempia, he puhuvat hyvin harvoin. (*Ja ofitser FSB.*)

Kuten edellä käsitellyssä aineistossa, myös tässä toistuu sukupuolista eroa korostava stereotyyppi yliemotionaalisista naisista, jotka eroavat tervejärkisistä, harkitsevista ja kylmäverisistä miehistä. Miehet antavatkin terrorismille eräänlaiset normatiiviset kasvot. Argumenttia terroristeiksi ryhtyneiden naisten poikkeavasta käytöksestä vahvistetaan niin viittauksilla julmuuteen

(räjähteet, mukilointi) kuin myös diskurssin subjektin asiantuntijuuteen, joka tässä tapauksessa ilmenee turvallisuuspalvelun auktoriteettina. Väittämän validiteettia vahvistetaan havaintojen tekemisellä spontaaneissa olosuhteissa, kuten jo otsikossa ilmenevä musikaaliin päätyminen sattumalta (Metodologija 1998, 156).

Vastaavanlainen naisterroristien vertaus miehiin esiintyy J. Levinan artikkelissa ”Alussa tšetšeinit vitsailivat ja leikkivät lasten kanssa...”. Tekstissä on erään vapautetun panttivangin kommentti:

Millaisia hyviä tyyppejä tšetšeinit ovatkaan, tarjoilivat suklaata, katsoivat ystävällisesti lapsiin, vitsailivat ja leikkivät tyttöjen kanssa. Ylipäätään tyypillinen Tukholma-syndrooma, panttivankien valloittaminen. Mutta räjähteisiin kiedottuihin naisterroristeihin päin lapset eivät uskaltaneet edes vilkaista. He olivat hirvittävän aggressiivisia. (Levina 2002)

Äärimmäinen aggressiivisuus esitetään kaappauksen keskeisten symbolien, räjähteisiin kiedottujen hahmojen avulla, erotuksena näiden hahmojen mies-asetovereista.

Artikkeli ”Keskusteluun terroristien kanssa tarvitaan tšetšeininaisia” esittää naisterroristit miehiä vaarallisempina mutta vuoropuheluun taipuvaisempina. Tässä tapauksessa artikkelin vakuuttavuutta rakennetaan asiantuntijan, psykologi Gutštšinin avulla:

Olen sitä mieltä, että on järjetöntä keskustella tai neuvotella miesterroristien kanssa. He ovat zombeja, joita ei liikauta mikään. Täytyy kääntyä heidän naisensa puoleen. Tässä tapauksessa naiset ovat kylläkin vaarallisempia. Mikäli he ovat valmiita kuolemaan, he tekevät sen tilanteessa, jolloin ei ole enää mielekästä elää. Harkitsematon nainen tappaa niin itsensä kuin venäläisen, ukrainalaisen, saksalaisen, kenet hyvänsä, joka sattuu hänen vieressään olemaan.⁵ Mutta hänet voi ehkä pysäyttää se seikka, että räjähdyksessä voi myös kuolla tšetšeininaisia ja -lapsia. Seikka, mikä saattaa olla naisterroristille arvokas, on oman heimon naiset ja lapset. (Gutštšin 2002)

Johtopäätös kyseisestä tekstistä on se, että vaikka naiset ovat vähintäänkin yhtä suuri uhka kuin ”kuolettuneet” miehetkin, on naisille kui-

tenkin jäänyt joitain ehdottomia arvoja, kuten kanssasisarten ja lasten kunnioitus.

Komsomolskaja pravdan artikkelissa ”Suolattiin” suorastaan herkutellaan kuvalla tapetusta terroristista, jota myös esitettiin useasti televisiossa:

”Nuori šaahitar istuu pää kääntyneenä taakse punaisessa tuolissaan. Ennen niin huolellisesti peitetyt kasvat ovat nyt paljaat. Avoimesta suusta valuu paksu verivana.” (Ždanov 2002).

Itse kuvateksti jatkaa samanlaista asian käsitelyä: ”Tämä terroristi-šaahitar jäi istumaan toiseen kerrokseen, neljännelle riville.” Kyseistä kuvaa käytettiin myös kahdessa seuraavassa *Komsomolskaja pravdan* numerossa (Lobanova & Falalejev 2002; Bobrovitš & Stešin 2002). On ymmärrettävää, että laajalle levitetty kuva kuolleesta vihollisesta palvelee pelottelun ja koston tarkoituksena, se on vallan symboli, jonka tarkoituksena on osoittaa voittaja. Mutta kyseinen ”havaintoesitys” on myös nililappu, jonka tehtävänä on karkeistaa tapahtuman tulkintaa, tehdä se suoraviivaiseksi, tunnistettavaksi ja ymmärrettäväksi, se ei jätä tilaa mahdollisille epäilyille.

Akkoja vai taistelijoita?

Kesän 2003 terrori-isku (5. 7. Tušinossa rock-festivaaleille tehty isku, sekä 10. 7. Tverskaja-Jamskajassa yritetty terrori-isku) koskevien lehtijulkaisujen analyysi osoittaa sen, että kahdeksan kuukautta Nord-Ostin tragedian jälkeen kuvaukset terroristien motiiveista eivät juuri eroa Nord-Ostia koskevan terrori-iskun motiivien kuvauksista. Edelleen terrorismissa mukana olevat naiset liitetään heidän maineeseensa irstailijoina. Näin esimerkiksi *Komsomolskaja pravdan* kirjeenvaihtajat vierailtuaan naisterroristi Z. Mužihojevan (osallisena toteuttamattomaan attentattiin 10. 7.) kotimaassa:

Tyttö oli varsinainen juhlija. Ja tšetšeinityölle tuollainen käytös on verrannollinen kuolemaan. Ennemmin tai myöhemmin hänet olisi irstautensa vuoksi tapettu,

ammuttu tai hukutettu. Se on yksi mahdollinen kohtalo tällaisille naisille, mutta on olemassa myös toinen. Naisia käytetään taistelijoina, kuten Tverskaja-Jamskajassa. (Kots & Velengurin 2003.)

Samansuuntainen kuvaus naisterroristi M. Dudujevasta (osallisena terrori-iskussa Groznyssa joulukuussa 2000) julkaistiin *Rossijskaja gazetassa*:

Naisen vapaa käytös Tšetšeniassa on äärimmäisen häveliäs asia, ja sen mahdollinen paljastuminen on häpeä koko suvulle. Tämä nainen ei todistettavasti ollut tekemisissä maailman vanhimman ammatin parissa. (Borisov 2003.)

Toisen käsityksen mukaan naisterroristeja hallitsevat itsekkäät motiivit. Edellä mainitussa *Komsomolskaja pravdan* numerossa kerrotaan, että ”Mužihojeva ei päätenyt toteuttamaan terrori-iskua vakaumuksesta vaan suurehkoista summasta ulkomaista rahaa. Hänelle luvattiin 3000 dollaria, mikäli jää henkiin.” (Baranets 2003). Kirjoituksista heijastuu myös mielipide, jossa naisille sävytetään *smertnikin* (kuolemaantuomitun) rooli, siinä missä heitä myös arvostetaan huomattavasti vähemmän verrattuna terroristien hierarkian huipulla oleviin miehiin. Kuten terrorismin vastaisen toiminnan asiantuntija V. Lutsenko *Rossijskaja gazetassa* toteaa: ”naiskamikaze on halpa ja riskitön ase... Miksi juuri naisia? Tšetšeniassa miestaistelijoita pidetään kallisarvoisempina ”materiaalina”, jota voidaan käyttää useaan kertaan.” (Kredov & Šarov 2003.)

Totuttuun tapaansa asiantuntija-psykologit selittävät taipumuksen itsemurhaiskuihin psykologisella ailahtelevuudella todetessaan naisterroristien vaarallisuuden miestaistelijoihin verrattuna. Tämä ilmenee selvästi A. Selivanovan johtopäätöksissä *Komsomolskaja pravdassa*:

Nainen terrori-iskun toteuttajana on suuri uhka. Miehet, jotka yleensä ovat psyykkisesti vakaampia, arvostavat selkeämmin ympäristöään. Viedessään itseään lopulliseen päämääräänsä nainen harvemmin muuttaa käsitystään ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta. (Selivanova 2003.)

Vastaava informaatio välittyy *Rossijskaja gazetasta*:

Vielä yksi vastaus kysymykseen, miksi meillä juuri naiset räjäyttävät itsensä. Heitä on helpompi pelotella, huijata ja painostaa psykologisesti. (Borisov 2003.)

Nezavisimaja gazeta kirjoittaa, että ”terrorismin asiantuntijat vakuuttavat, että nainen, joka kantaa kädessään asetta, on vaarallisempi kuin hänen miespuoliset toverinsa” (Ukolov & Plugatarev 2003). Ja lopuksi, *Rossijskaja gazetan* sanoin, ”naisesta tulee helpommin zombi” (Kredov & Šarov 2003).

Kyseisen käsityksen puoltajat antavat erityisen merkityksen ns. mustien leskien koston ja määrittävät sen naisterrorismin keskeiseksi motiiviksi. Heillä ei ole mitään menetettävää ja he ovat valmiita uhraamaan jopa oman henkensä, kuten *Nezavisimaja gazeta* kirjoittaa (Ukolov & Plugatarev 2003). Kommentoidessaan ns. saahittarien toimia *Komsomolskaja pravda* käyttää ilmaisia ”kosto veljen puolesta ja kosto aviomiehen puolesta” (Lobanova 2003a).

Joissain artikkeleissa ilmeni myös uusia selitysmalleja. Esimerkiksi valmius terrori-tekoihin liitetään melko usein huumeiden käyttöön:

Naisterroristeja nöyryytetään, raiskataan, heidät pakotetaan ottamaan psykotrooppisia aineita tai huumeita. Tällaisen aivojen toiminnan kiihdyttämisen jälkeen kuolema tulee toivotuksi pakotieksi. (Kredov & Šarov 2003.)

Komsomolskaja pravda puolestaan toistaa, että ”terroritekoja suorittavat huumatut naiset” (Stepašin 2003). Toisessa kirjoituksessa sama lehti viittaa Venäjän Federaation yleisen syyttäjälaitoksen kuulustelijan kommenttiin, jonka mukaan ”saahittarille syötetään huumeita (opiaatteja)” (Gerasimenko 2003). Toisaalta ilmenee myös vastakkaisia käsityksiä. Samaisessa *Komsomolskaja pravdassa* viitataan idäntutkija A. Ignatenkon käsityksiin:

Potentiaalinen itsemurha-iskijä ei voi tuntea epäröintiä... Jos ihminen on sekaisin muutaman viikon ajan kovista

huumeista, hän tuskin pystyy toteuttamaan aikomuksi-
aan. (Lobanova 2003b.)

Yhtenä syynä naisten osallisuudelle terro-
ri-iskuihin nähdään kiristys: ”Värvärit etsivät
kamikazeja uhkaamalla häväistä heidät suku-
laistensa edessä, mikäli kieltäytyvät.” (Ukolov
& Plugatarev 2003). Näistä esimerkeistä käy
ilmi epäily naisten kyvystä itsenäiseen terro-
rismitoimintaan ja naisten toiminta selitetään
pakottamisesta johtuvaksi.

Hieman toisenlaista näkökulmaa terrorismiin
edustaa *Komsomolskaja pravdan* artikkeli, jossa
”terrori-iskujen toteuttamiseen voidaan myös
käyttää slaaveja. Ei ole mielekästä ajatella,
että ”šaahitar” olisi aina ulkonäöltään selkeän
kaukasialainen” (Lobanova 2003b). Tekstissä
korostuu sellainen naisterrorismin stereotyyppi,
jossa nainen nähdään tietyn kansan edustajana,
mikä johtaa ajatukseen terrorismin kansainvä-
lisestä luonteesta. Tällaiset selitysmallit jäävät
kuitenkin selkeästi edellä esitettyjen käsitysten
varjoon.

Normaali terroristi

Venäläisissä tiedotusvälineissä naisterrorismia
käsitellään valtaosin miesten ja naisten välisen
vertailun avulla. Tällöin miehet nähdään erään-
laisena terrorismin normina. Tästä normista
poikkeavat terroritekoihin osallistuvat esitetään
irrationaalisina, fanaattisina ja äärimmäisen
aggressiivisina. Jos pitäisi muodostaa käsitys
naisterrorismista esitetyn aineiston perusteella,
näyttäytyy se voimattomana ja toissijaisena osa-
na terrorismia, johon miesorganisaattorit naisia
houkuttelevat ja jossa heitä hyödynnetään. Val-
litseva paradigma kaikissa analysoimissamme
sanomalehti-julkaisuissa rakentui dikotomioille
julkinen/yksityinen, rationaalisuus/emotionaali-
suus, valta/alistuminen ja sota/koti, perhe. Nämä
dikotomiat heijastavat symbolisen alueen ja
käyttäytymisnormien välistä jaottelua miesten
ja naisten välillä. Representaatioiden mukaan
naisterroristeja luonnehtii etnisuus ja poikkeaa-
vuus tunnustetuista normeista.

Kyseisten julkaisujen naisterrorismia kä-
sittelevissä artikkeleissa viitataan ja vedotaan
useasti turvallisuusasioiden asiantuntijoihin,
mutta myös psykologeihin ja kulttuurintutkijoi-
hin. Nämä asiantuntijat osoittautuvat kuitenkin
kykenemättömiksi tarjoamaan rationaalista
selitystä naisterrorismille. Nähtävästi syy tähän
kykenemättömyyteen on yhteiskunnassamme
syvällä sijaitsevassa patriarkaalisuudessa. Niin
asiantuntijat kuin toimittajatkaan eivät kykene
myöntämään, että tämän päivän terrorismi
mukautuu vastustajansa kulttuurisiin odotuk-
siin kehittäen uusia tekniikoita ja muovaten
sen inhimillisiä resursseja. Lokakuun 2002
ja heinäkuun 2003 terrori-iskut voidaan eit-
tämättä luokitella sotatoimien toisintona. On
täysin luonnollista, että sota-ajan propagandaan
kuuluu myös pyrkimys vastustajan moraaliseen
tuhoamiseen, ja nainen on tässä suhteessa huo-
mattavasti houkuttelevampi kohde kuin mies.
Stereotyyppiset selitykset ”vääränlaisista”
naisista tuskin kuitenkaan auttavat selittämään
vihollisen käytöstä. Etenkin kun ”vääränlaisten”
naisten tapauksessa on monesti kyse tavallisista
käskyjä noudattavista sotilaista. Naisten, lasten
ja vanhusten osallistuminen taisteluun miesten
rinnalla terrorismiin kytkeytyvissä sodissa on
vanha ilmiö, mutta yhteiskuntamme valmistu-
mattomuus tällaisen ilmiön tulkitsemiseen tekee
naisten terroritoiminnasta tehokasta. Ehkä juuri
nykyinen tulkintamallimme ei salli meidän ym-
märtää, että jos nainen ampuu ja tappaa, ei se ole
mikään tietynlaisen naisen ominaispiirre vaan
sodan ja taistelutoimien logiikkaa. Selittäessään
laajalle levinnyttä ammattimaisten naistappajien
ilmiötä nykyterrorismin tekniikoita koskevien
analyysien puute ja yhteiskuntamme taipumus
aidata itsensä epämiellyttävältä informaatiol-
ta voivat olla osasyynä siihen, että painettu
media tyytyy selitykseen ”huonoista” naisista
käyttämällä yksilön sairaalloon psykykeen ja
moraaliin liittyviä selitysmalleja.

Venäjältä suomentanut Jussi Lassila

Taulukko 1. Argumentaation diskurssianalyysi Scrivenin mukaan

Analyysin yksikkö	Ajatuksen tulkinta	Vaihtoehtoinen muotoilu	Johtopäätökset (eksplisiittiset ja implisiittiset)
Tšetseenille	Aidolle ja todelliselle tšetseenimiehelle	Aidolle ja todelliselle miehelle, kuten myös tšetseenimiehelle - ja kansalle	Tekstin laatija puhuu koko tšetseenikansan näkökulmasta välittämättä konkreettisten tšetseenien sosiaalis-demografisista piirteistä
naisen	Naiselle ylipäätään, kaikki naiset olemukseltaan samanlaisia	Nainen tietyssä kontekstissa	Miehen ja naisen sekä miehen ja naisellisen vastuun jyrkkä vastakkainasettelu
käyttäminen/hyödyntäminen	Subjektin aktiivinen rooli ja passiivinen objekti, jota määrittää oman tahdon ja valinnanvapauden puute	Houkutella	Korostetaan naisten funktionaalista roolia taistelutoiminnassa
sodassa	Sota miesten asiana. Sodan ja terrori-iskun samaistaminen	Naisen osallistuminen mihin tahansa sotilaalliseen roimintaan esimerkiksi tavallisena sotilaana	Terrori-isku yhtenä mahdollisena sotilaallisena toimintana
on suuri häpeä	Perinteisen miehuuden tappio. Perinteiden ja stereotyyppien vastainen toiminta	Luopuminen sosiaalisesti hyväksytyistä käytösnormeista	Tekstin laatija selittää jälleen koko tšetseenikansan näkökulmasta terroritoimintaa ja naisten houkuttelemisesta siihen
Jos mies sallii naisen	Jos mies näin toimii, hän ei ole mies. Nimenomaisesti mies päättää sen, mikä on sallittua naiselle ja mikä ei.	Jos me hyväksyimme sen, että nainen	Todellisten miesten vastakohtaistaminen niiden kanssa, joita ei voi kutsua todellisiksi miehiksi. Jaottelun kriteerinä on naisen astuminen miehisyden alueelle
sekaantua	Pysy omissa asioissasi	Osallistuminen konflikteihin	Nainen ei-itseenäisenä, tahdottomana olentona, jonka vain mies voi antaa sekaantua miesten asioihin, tosin tällöin perinteitä rikkoen.

tavalliseen arkiseen tappeluun,	Kahdesti korostetaan fyysisen väkivallan rahvaanomaisuutta, joka jakaa yhteiskunnan miehiseen ja naiselliseen	Jopa arkisiin konflikteihin, joita syntyy miesten välille	Fyysinen väkivalta erottamattomana osana tšetšeenien kulttuuria, mutta erottamattomasti läsnä myös muissa kulttuureissa
meillä päin puhutaan, että	Viittaaminen kansanviisauksiin ja enemmistön mielipiteeseen	On ilmiselvää, että tämä johtaa	Kansanperinteiden kiistattomuus. Tšetšeenikulttuurin ylistäminen, joka ei tässä tapauksessa hyväksy naisten sekaantumista sotaan, eikä siten myöskään terrori-iskuihin.
hän ei ole mies, vaan akkaa huonompi	Nainen on huono, mutta perinteiden rikkominen vielä huonompaa	Meidän miehisen arvokkuutemme rikkominen	Naisten sotaan osallistumisen illegitiimiyys, mukaan lukien terrori-iskut, joihin nainen ei ole sovelias

Viitteet

- 1 Artikkelin on julkaistu aiemmin *Politišeskiye issledovanija* -lehden numerossa 6/2003.
- 2 Meštšerkinan mukaan diskurssianalyysin idea rekonstruoida eri instituutioiden, organisaatioiden ja kollektiivisten toimijoiden käytäntöjä, jotka koskevat sosiaalista objektivisointia, kommunikaatiota, ajatusrakennelmien legitimoimista. Pyrkimyksenä on tätä kautta analysoida näiden ilmiöiden yhteiskunnallista vaikutusta (Meštšerkina 2001, 219).
- 3 Tässä yhteydessä on tarkoituksenmukaista huomauttaa, että kyseinen tulkinta naisista ja naisten roolista ei ole mitenkään immanentti ominaisuus islamilaisessa kulttuurissa. Islamin historiassa on lukuisia naishahmoja eri asioiden ja ominaisuuksien edustajina ja symboleina, mm. sota-toimien symboleina. Esimerkiksi Muhammed Aishan kolmatta vaimoa ei ylistetty ainoastaan kyvyistään ennustaa vaan myös aktiivisesta osallisuudestaan taisteluihin Osmania vastaan (Movsumova 1997).
- 4 Täysin päinvastaisen kuvauksen tšetšeeniniaisista on esitetty L. Bazajevin aineistossa, joka on luettavissa internetissä. Kun vihollinen hyökkäsi tšetšeenien maille ja miehet valmistautuivat puolustamaan niitä, ennen taistelun alkamista joukkojen eteen ratsasti valkoisella ratsulla kaikkein kunnollisin ja kaunein neito. Taistelu alkoi vasta sitten, kun neito ampui ensimmäisen laukauksen kohti vihollista. Mikä tahansa kiista miesten kesken voitiin ratkaista naisen tahdon mukaan, mikäli nainen vain heitti valkean liinan kiistakumppanien väliin. Bazajevin mukaan tšetšeeninaiisten positiivisina ominaisuuksina on aina pidetty aktiivista asennetta elämään, rohkeutta ja sankaruutta (Bazajev).
- 5 Naisterroristien erityinen vaarallisuus on laajasti eri turvallisuusasiantuntijoiden keskuudessa levinnyt käsitys. Tässä mielessä on kuvaava eräs aihetta käsittelevän kirjan nimi: ”Ampukaa naiset ensiksi” (MacDonlad 1982).

Kirjallisuus

- Bazajeva, Liphani (2002), Fenomen tšetšenki. (<http://viktropopkov.narod.ru/novosti/chechenka.htm>).
- Baranets, V. (2003), Jej obeštšali 3000 dollarov. – *Komsomolskaja pravda* 17.07. 2003.
- Bobrovič, A., Stešin, D. (2002), V ubitoj terroristke ja uznal sosedku! – *Komsomolskaja Pravda* 2.11. 2002.
- Borisov, T. (2003), Smertnitsa Dudujeva. – *Rossijskaja gazeta* 10.07. 2003.
- Doslovnno (2002). – *Komsomolskaja pravda* 25.10. 2002.
- ”Firmennyj znak” Barajeva: on ispolzujet ženštšin-kamikadže (2002). – *Komsomolskaja pravda* 25.10. 2002.
- Gerasimenko, S. (2003), Smertnits gotovjat sistemno. – *Komsomolskaja pravda* 16.07. 2003.
- Guštšin, V. (2002), Razgovarivat s terroristkami dolžny tšetšenskije ženštšiny. – *Komsomolskaja pravda* 25.10.2002.
- Hall, S. (1997), *The Work of Representation. Representations: Cultural Representations and Signifying Practises*. New Delhi.
- Ja ofitser FSB. Na spektakle okazalsja slutšajno (2002). – *Komsomolskaja pravda* 25.10. 2002.
- Jamadaev, R. (2002), Oni prjatšutsja za ženskije spiny, pozor! – *Komsomolskaja pravda* 25.10. 2002.
- Jeltsov, D. (2002), Za kogo vojujut tšetšenki. – *Argumenty i fakty* 44.
- Karlsón, D. (1999), Televizionnoje razvletšenije i polititšeskaja sotsialisatsija. – *Massovaja komunikatsija v sovremennom mire: metodologija analiza i praktika issledovanij* Red. Nazarov M.M.
- Kozlova, N. & Šarov, A. (2002), Zakaztšiki i ispolniteli. – *Rossijskaja gazeta* 26.10. 2002.
- Kots, A. & Velengurin, V. (2003), Guljaštšaja šahidka s Tverskoi. – *Komsomolskaja pravda* 17.7. 2003.
- Kredov, S. & Šarov, A. (2003), Smertnits vzorvali? – *Rossijskaja gazeta* 8.7. 2003.
- Levina, J. (2002), Ponatšalu tšetšentsy šutili i zaigryvali s devotškami... – *Komsomolskaja Pravda* 29.10. 2002.
- Lobanova, Z. (2003a), Šahidki krupnym planom. – *Komsomolskaja Pravda* 11.7. 2003.
- Lobanova, Z. (2003b), Potšemu šahidki ne bojatsja smerti. – *Komsomolskaja Pravda* 8.7. 2003.
- Lobanova, Z. (2003c), Kak uznat terroristku v tolpe. – *Komsomolskaja Pravda* 8.7. 2003.
- Lobanova, Z., Falajev M. (2002), Zal bez zaločnikov. – *Komsomolskaja Pravda* 29.10. 2002.
- MacDonald, E. (1982), *Shoot the Women First*. N.Y. *Metodologija issledovanij polititšeskogo diskursa: aktualnije problemy soderžatel'nogo analiza obštšestvenno-polititšeskikh tekstov I*. Minsk 1998.
- Meštšerkina, J. (2001), Feministskij podhod k inepretatsii katšesvennyh dannyh: metody analiza teksta, interaktsii i izobraženija. – *Vvedenije v gendernyje issledovanii I*. Red. I. Žerebkina. Harkov.
- Movsumova, L. (1997), *Filosofski analiz ženskih obrazov v Korane*. Baku.
- Scriven, M. (1976), *Reasoning*. N.Y.
- Selivanova, A. (2003), Ženštšina-smertnitsa s puti ne svernet. – *Komsomolskaja pravda* 25.10. 2002.
- Sredi nih ne tolko vdovy (2002). – *Komsomolskaja pravda* 25.10. 2002.
- Stepašin, S. (2003), Vopros dnja. – *Komsomolskaja pravda* 8.7. 2003.
- Toulmin, S. (1958), *Uses of Argument*. N.Y.
- Ukolov, R. & Plugatarev, I. (2003), Ženskoje litso straha. – *Nezavisimaja gazeta* 135.
- Ždanov, A. (2002), Zamotšili! – *Komsomolskaja Pravda* 26.10. 2002.
- Zvereva, V. (2003), Reprezentatsija i realnost. – *Otšestvennye zapiski* 4.
- Zdravomyslova, Je. & Temkina, A. (2001), Sotsialnoje konstruirovanije gendera: feministiskaja teorija. – *Vvedenije v gendernyje issledovanija I*. Red. I. Žerebkina. Harkov.